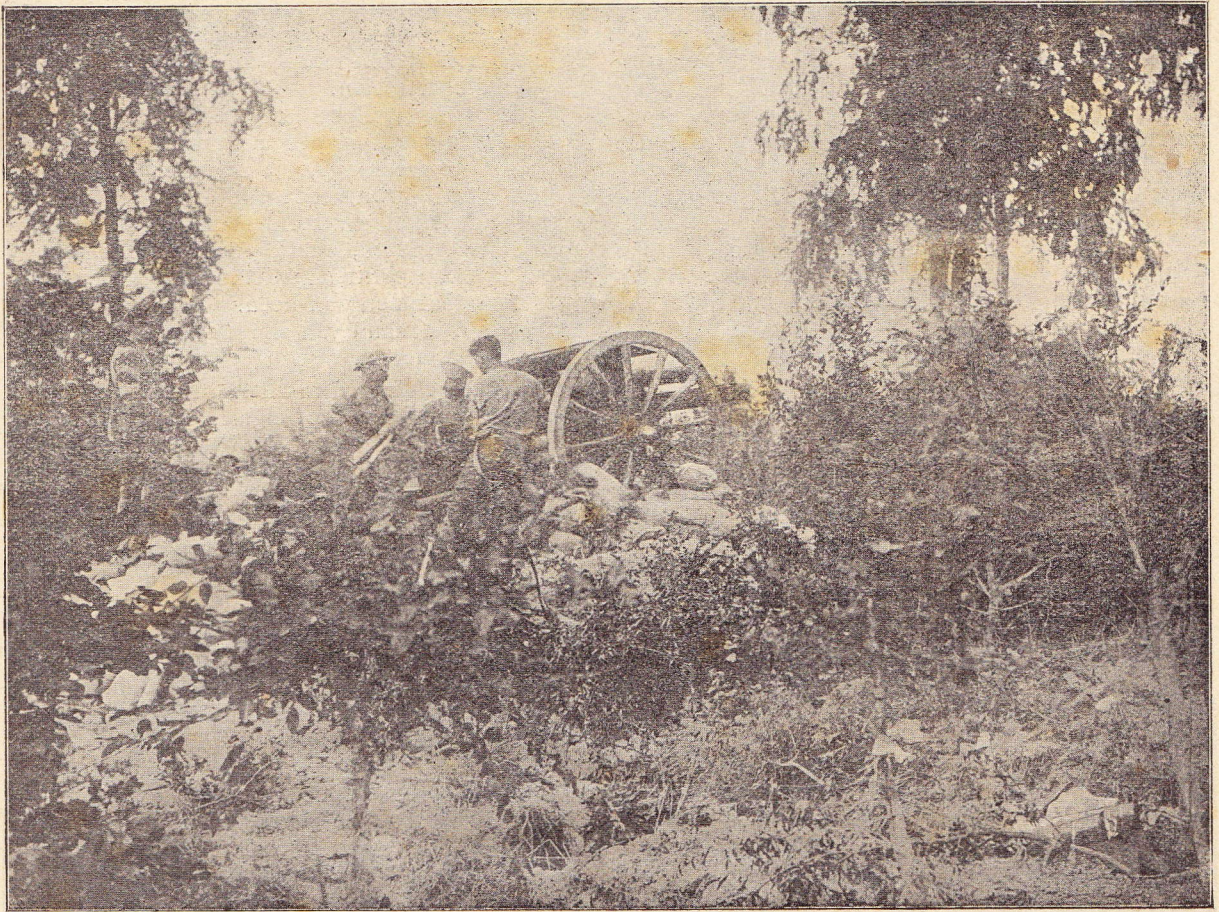

Engelsche Kanonniers.

Van de straat en uit de trams keken de menschen nieuwsgierig naar het vreemde werk en ook in 't daarover gelegen « Café Bristol » zaten gebrilde heeren met lang gezicht het aan te starren, hoe hun « kaiser » langzaam verdween. Eerst stak alleen het hoofd nog boven, en dan slechts nog maar de pickelhaube. Nog eenige oogenblikken en ook deze was opgeborgen.

Wat moesten de oud-soldaten wel denken ! We bemerkten er, kenbaar aan hun grijzen mantel, dien ze mogen blijven dragen, maar zonder militaire knopen of onderscheidingsteekens. Dien pinhelm hadden ze ook gevoeld, als het tenminste niet den nog gruwelijkeren doodskop was. En voor hun keizer trokken ze ten strijde, hun keizer was hun afgod.

Zoo 't afsluiten der « pickelhaube » nu maar een symbool mag zijn van 't gansche Pruisische militarisme.

't Is zonderling, maar waar ge nu in deze vierde zone van 't bezette Rijngebied komt, hoort ge op alle tonen : « Wir sind keine Preussen ».

Als een Akenaar verleden jaar dagelijks naar Vaals trok, om er te eten, want in Nederland

ging hij dineeren, omdat het thuis zoo schraal was, verkondigde hij na den laatsten gang of het dessert aan allen, die rond hem stonden, dat het Duitsche militarisme niet en nooit verslagen kon worden.

Toen voelde Rijnland wel Pruisisch. We zien nu, hoe de voorbijgangers gretig de weer verschenen bladen koopen. Al mogen ze nog geen vergaderingen of meetings houden, al weten ze, dat de bezettende macht geen andere autoriteiten en regeeringslichamen erkent, dan die, welke vóór den oorlog wettig waren aangesteld, toch interesseert men zich zeer voor de politiek, nu de eerste schrik van de bezetting voorbij is. Men is hier over 't algemeen het denkbeeld « republiek Rijnland-Westphalen » wel genegen, ten minste in de breede lagen der volksmassa. Of het in de konservatieve kringen zoo is, mag men betwijfelen, doch velen erkennen uiterlijk, dat de keuring wel degelijk het gevolg is van den laatsten oorlog, die de oogen opende. Van andere zijde daarentegen — en dat vinden we ook in een hoofdartikel van de « Echo der Gegenwart » en « Aachener Rundschau » terug —, baseert men de beweging op de leus : « Wij zijn geen Pruisen ».

Een oud-Akenaar betoogt b.v., dat de grootouders niet van Pruisen moesten hebben.

De Akenaars werden vóór een vijftigtal jaren nog «Muszpreusen» genoemd. Grootvader weigerde zijn zoon tot Pruisisch ambtenaar te laten benoemen en hield zijn deftig huis streng voor Pruisische ambtenaren en officieren gesloten. Pruisen was een «Polizeistaat» en de Rijnlanders gevoelden zich te vrij, om zich daar maar dadelijk aan te kunnen onderwerpen. 't Is waar, de «Altaacnener» bekent, dat zulks in den laatsten tijd veranderd was, maar toch behoorde in den grond Rijnland niet tot Pruisen, maar wel tot Duitschland.

Men pleit er dan voor een republiek, die groter moet zijn dan Rijnland-Westphalen en ook Hessen-Nassau en Hannover omvat, provincies die eveneens slechts gedwongen Pruisisch werden.

Men bewijst in gesprekken en krantenartikels, dat Rijnland veel beschaafder is dan eigenlijk Pruisen, dat de jonge soldaten uit 't Oosten zich verbaasden over de vernouwingen in 't land ten Westen van den Rijn, en uitroepen: «dasz sie nach inrer Rückkehr in die Heimat mit der Allgewalt der Groszgrundbesitzer brechen würden». Men schimpt op de Pruisische jonkers, die er belang bij hadden het volk zoo dom mogelijk te houden. De ambtenaren hadden onder het Pruisische bestuur geen vrijheid en lieten een eeuwig klaaglied hooren tegen de bureaucratie, die van geen rechten wilde weten en slechts één wetkende: «genoorzamen». Die bureaucratie doofde alle energie, alle initiatief. En zoo gaat het door.

* * *

Een lange goederentrein houdt in het station van Kempen stil. Hij brengt de «vivres» voor de vijfde divisie. Elken dag verschijnt hij, nu hier, dan daar en op 't emplacement wachten hem de zware auto's der verschillende bataljons. De levensmiddelen komen uit België. Spoedig laadt iedere auto zijn vrachtje: brood en vleesch vooral, maar ook koffie, zout, peper, kortom wat er noodig is voor de keuken. Groenten en aardappelen moeten de boeren leveren voor 12 frank den zak en die zijn er genoeg. De auto's verdwijnen weer en brengen hun kostbaren voorraad door dit schoone Rijnland, waar echter de honger waart.

Op aangeduide punten, meestal bij een dorpskerk, staat de auto stil. Daar wacht de kar van elke compagnie, die haar rantsoenen ontvangt. De karren schokken de dalende en rijzende wegen af en op en ten slotte krijgt ieder man zijn maal.

En alles werkt geregeld als 't raderwerk van een horloge.

Rekwisities mogen alleen op bon geschieden en de bons worden afgeleverd door daartoe aangewezen officieren.

De Deutsche bevolking, welke de levensmiddelen onzer troepen ziet, verbeidt met ongeduld den dag, dat ook zij door de Entente zal worden bevoorradigd.

Kinderen stuiven uitgelaten heen, als zij van een goedigen soldaat een stukje chocolade krijgen, en grooten bieden hooge sommen voor een onse koffieboonen of andere reeds zoo lang onvindbare artikelen.

En als een Belgisch soldaat een leeg sardinedoos weggooit, werpen er zich daadlijk burgers op, en de gelukkige, die ze vermeestert, likt er guizig de overblijvende olie uit.

Lange rijen inwoners staan in alle plaatsen uren te wachten, zich gedwee schikkend in de bevelen van politie-agenten. En met kleine rantsoenen gaat men dan heen.

'k Wil dit land van ellende verlaten en Kerstmis thuis vieren.

De treinen rijden in allerlei richtingen en vele dragen 't opschrift «Belgisch Leger», in welks dienst ze zijn. Het Duitsch personeel moet aan 't werk blijven, zoo is 't bij het wapenstilstandsverdrag bepaald, en een bekendmaking zegt, dat het op een welwillende bejegening en de geregelde betaling van het loon rekenen mag, maar dat zij, welke hun post verlaten, voor den kriegsraad gedaagd zullen worden.

- Wat deden de Duitschers bij ons? Denken we niet aan de opgebroken spoor- en tramlijnen, de uitgeplundeerde stations, 't geroorde matenaal en de achtergebleven, vuile Deutsche waggons, met gebroken ruiten, waarin we nu nog in België moeten reizen!

'k Ga dus huistoe, en 'k begeef me naar 't station van Aken-West. Er is ook een Hauptbahnhof, aan de andere zijde der stad.

Aken-West. — Groote bedrijvigheid heerscht in 't station, waar 't verval van vier oorlogsjaren hangt. Weinig burgers echter, maar veel soldaten, Belgische in khaki en Fransche in 't blauw.

Duitsche meisjes in pantalon en uniformjas en de dienstpjet op de lokken, drementen rond, maar hebben weinig werk. Ze vervangen jongelingen en mannen, waarvan velen in «Feindesland» begraven liggen of verminkt zijn. We gaan naar boven. In een gebouwtje op 't perron zetelt de militaire kommandant, die hier 't bevel voert, en aan wien adjunkt-chefs en spoorwegambtenaren ondergeschikt zijn.

Op een bord heeft men met krijt een dienstregeling geschreven.

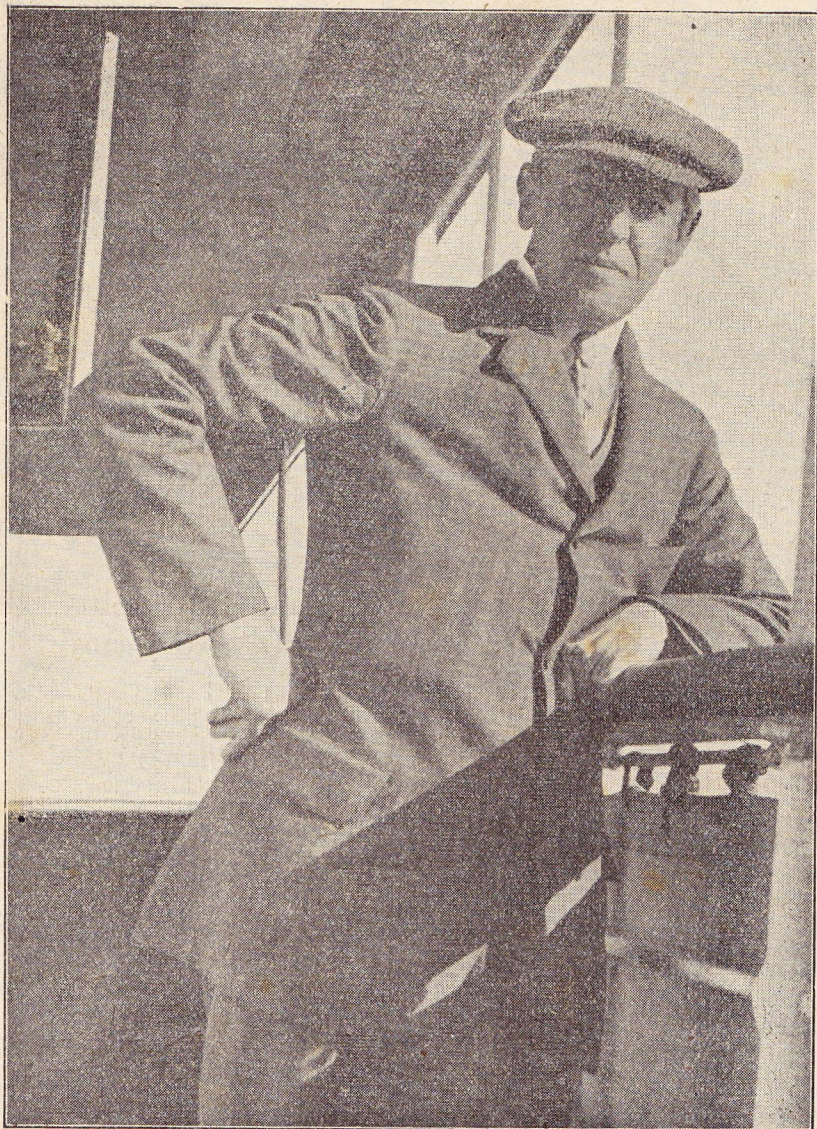
15 uur, zooals 't op zijn Belgisch heet, trein voor Mechelen, Gent, Brugge, Adinkerke. De laatste naam ontroeft me toch even! Adinkerke is 't station van De Panne, eens 't troependepot der Belgen, ginds achter den IJzer.

Een trein voor den IJzer dus...

Er hebben er in dit station veel gestaan, die naar den IJzer reden en de waggons werden met bloemen getooid, en op de wanden schreef men «Nach Calais», «Nach Paris» of overmoediger nog «Nach England».

Duizenden jonge en oudere soldaten hebben van hier voor 't laatst Aken gegroet en de weg door 't heuvelland, langs 't dichte bosch, over de grens, naar den IJzer, was voor hen die naar den dood. 'k Denk aan de Deutsche kerkhoven te Leffinghe, Sevecote, Houthulst, die ik eenige weken geleden bezocht. Weer staat een trein voor

President Wilson aan boord van de «George Washington».

den IJzer gereed, maar hij brengt blijde, Belgische verlofgangers naar huis.

We stappen in.

Eenige soldaten zitten om me heen.

«D'as voor lange», zegt Buffel, met wien ik gauw kennis gemaakt heb en die nu ransel en pakkage in 't net smakt. «'k Moete naar een parochie bij den IJzer. Wanneer gaan we er zijn? In twee of drie dagen?»

«In verlof?» vraag ik.

«Twintig dagen! 'k Kom van Krefeld. We zitten al een heel einde in Duitschland.»

Hij stopt een lange Deutsche pijp.

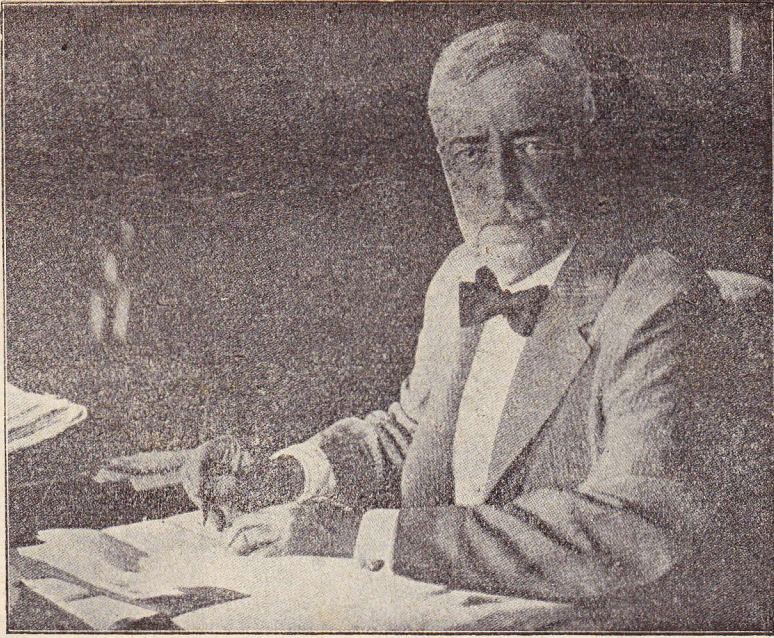
«Een cadeau voor m'n vader», vertelt hij, «maar 'k ga ze eens probeeren».

Hij blaast wolken rook uit en zit nu recht op zijn gemak.

Buffel is een eenvoudige boerenjongen. Vier jaar zat hij aan den IJzer en als 't helder weer was, kon hij zijn bezet dorpje ontwaren.

«En vier jaar moeten wachten eer ik er naar toe kon. En nu zoo ver in Duitschland zitten. We zijn hier niet slecht. Vannacht heb ik in een zetel geslapen, een schoonen, zachten, langen zetel». Buffel beschrijft me hoe een sofa er uitziet. «En ze gaven me nog kussens en 'k lag daarin en 'k was lijk een engel. Ja, man, 'k was kwaad als ik naar Duitschland kwam. Hun soldaten hebben zoo gemooscht op onze parochie en 't al gestolen. Maar ge komt nu hier binnen, ze steken een stove aan voor je, zetten een kistje sigaren op tafel, zoeken achter een snaps, klappen vriendelijk... en wat doe je dan... je klapt ook en al wat je gepeinsd hebt van in brokken slaan en tempeesten, vergeet je, omdat je de

De Amerikaansche Staatssekretaris Robert Lansing.

menschen niets kunt misdoen. Dat zit niet in ons!»

Nu en dan springt Buffel eens ongeduldig recht, werpt 't portierraam open en schreeuwt den adjunkt-chef of ambtenaar toe: «Wanneer gaan we uitzetten?»

De klok wijst nu reeds half vijf, dan vijf, half zes en eindelijk komt er beweging in den trein. De avond is gevallen. Nog even zien we de honderden lichtjes van Aken.

't Gaat met een sukkeldrafje. In den waggon flikkert een kaarsje.

«'t Is lijk een Allerzielenlichtje», vergelijkt Buffel en nu beginnen de soldaten over de donkere treinen, waarmee ze van den IJzer in verlof naar Parijs gingen, donker immers voor de vliegers.

Ze praten over Frankrijk's hoofdstad en de marraines.

«Ik had een chique marraine», verhaalt Buffel. «Op een avond gingen we naar 't schoonste theater van Parijs. En beschaamd dat ik was. Ik, boerengast, hing daar aan den arm van dat rijk vrouwmensch en 'k kwam in die zale, al met glas en groote spiegels en goud en tapijten; 'k peinsde, da 'k in den hemel zat!»

Ze spreken dan over 't laatste offensief en, zonder dat ze 't zich bewust zijn, over hun heldenmoed en doodsverachting, en de vreugde in de bevrijde steden.

De trein kruipt verder... Visé...

«Zijn we nu nog maar te Visé!» roept Buffel, als hij den naam hoort.

Uit alle waggons komen hoofden. 't Stadje ligt in den regen en de duisternis gedoken. Toch wil men zien... al kan men niets onderscheiden. 't Is om de tragiek van den naam.

We staan lang stil bij de sombere ruïnen. Dan

rijden we Limburg in. 't Is tien uur als we te Tongeren stoppen.

De soldaten openen den knapzak. Ik krijg ook trek; 'k heb te Aken vruchteloos naar proviand gezocht en ben nu blij met Buffel's zakmes een paar sneden van zijn brood te snijden en wat vet uit zijn potje te diepen. 't Is ruilhandel, want mijn kameraad steekt eenige mijner sigaren op zak.

Hasselt... 't Is bij middernacht nu. Wonderlijk toch, hoe vlug de tijd nog voorbijgaat. Hier wachten we lang, zeer lang en Buffel is ongerust, dat ze ons vergeten hebben.

Hij gaat bij den machinist eens informeren wat er aan scheelt.

«Slechte machine», zegt hij, bij 't weerkeren. «Ze moet adem scheppen. De Duitsman heeft al wat goed is, mee.»

Eindelijk vertrekken we weer.

De nacht hangt over Limburg en Brabant. 't Kaarsje is opgebrand en we zitten in 't donker. Sommigen slapen luid ronkend, anderen rooken en de gloed van pijp of sigaret duidt de plaats aan waar ze zitten...

Buffel verhaalt me van zijn familie, zijn peetkind, van zijn meisje en ook geloof ik... maar zijn stem klinkt ver, steeds verder...

«Allez, 't is al ochtend!» Buffel wekt me met een por in de zij.

Verdwaasd kijk ik op. 't Is zeven uur en de trein staat onder de hal van Mechels station.

«Morgenochtend zoo late zal ik ook wel thuis zijn», verzekert Buffel, die 't portier voor me opent. «Allez, tot dat we elkaar weer in Krefeld zien. Vraag maar naar Buffel, ze kennen me allemaal, want 'k spele nu voor kok, 't beste stielteje in 't Belgisch leger.»

Enkele dagen later keerden wij naar Duitschland terug.

Keulen was door Engelschen bezet. Ook hier een aanblik als te Aken. Veel beweging en dadelijk een groot deel der bevolking, dat met de vreemde troepen betrekkingen aanknoopt.

Reeds dadelijk werden er zaken gedreven en kantoren gevestigd, eerst door de Britten en Amerikanen. Uit België kwamen weldra ook zwermen koopers en dit werd nog erger, toen de treinen beter reden. Men kocht de winkels van Aken bijna leeg. Beladen keerde men terug, eerst zooveel mogelijk in het geheim, later openlijk. Op sommige punten van Aken was het als beurs van marken. De « koers » was 't eerste bericht van den dag. En daarnaar richtte men de zaken in.

Generaal Mangin schrijft in zijn werk « Comment finit la guerre »:

«Ekononische betrekkingen werden met Frankrijk aangeknoopt, en wekten in 't begin de beste verwachtingen. Gedurende de vier eerste maanden werd voor 800 millioen waren van Frankrijk naar Duitschland gezonden.

Maar er was nu een ruilhandel noodig: de uitvoer van Duitsche produkten naar Frankrijk.

Te vergeefs stelde het Fransche opperbevel voor naar de verwoeste gewesten bouwmaterialen te zenden, 't zij ruw, 't zij bewerkt: hout, ijzer, cement, vensterglas; de regeering zou de vernielde dorpen aldus vijfmaal beter geholpen hebben, dan door de uitkeering van geld, daar dit materiaal in Rijnland vijfmaal goedkooper kostte dan in Frankrijk, waar men het dan nog met de grootste moeite verkreeg.

De uitdeeling van deze hulp in natura zou voor de Fransche nijverheid geen mededinging geweest zijn, daar 't materiaal niet op de markt verscheen. Doch geen dezer kombinaties kon de ekononische barrière verbreken. Eenige produkten uit Rijnland kwamen wel in Frankrijk, maar door Engelsche en Amerikaansche agenten, bezwaard door onkosten voor transport en door winstjes en ten koste van onzen wisselkoers.»

Zoo was het trouwens ook in België, waar veel Duitsche produkten al dadelijk na den wapenstilstand, als Engelsche waren vermomd, in de winkels lagen.

* * *

Nu nog eenige berichten over de algemeene bezetting.

Op 2 December bezetten de Amerikanen Trier. Hun intocht was zeer waardig en Deutsche bladen erkenden grif, dat de intrede zeer hoffelijk was.

Keulen was toen nog niet bezet. De revolutie woedde er. Men plunderde winkels en de burgemeester verzocht aan de Engelschen de bezetting te bespoedigen, om de orde te herstellen.

Ook zoo iets had men daar vroeger wel nooit vermoed.

De « Volkszeitung » van Keulen maakte een herderlijken brief openbaar, die den 8en December in alle kerken voorgelezen moest worden. Die

brief was tot de soldaten gericht en luidde als volgt:

«Duitschland ontvangt u met vreugde in het hart en tranen in de oogen. Onze hoop kan niet verwezenlijkt worden. God heeft het anders besloten. Gij keert terug niet als overwonnenen, maar gedwongen om den strijd tegenover een grootere macht op te geven. Uw eer is niet aangetast en de toekomstige geslachten zullen uw daden loven.»

In hetzelfde Keulen trachtte Trimborn, leider der katholieke partij, de basis te leggen van een Westfaalsche republiek, onafhankelijk van België, doch behoorende tot het Deutsche rijk.

Ook in Frankrijk was er bij velen een streven tot het stichten van een dergelijke republiek en voor dit doel zou men werken in verband met de vredeskonferentie.

Den 6en December verschenen Engelsche lancers te Keulen. De bezetting geschiedde op ordelijke wijze.

De burgemeester van Keulen verklaarde, dat gansch Rijnland het gedrag der Pruisische troepen in België afkeurde, en dit gebied niet meer door Pruisen geregeerd wilde worden.

De « Kölnische Zeitung » schreef, dat Duitschland de in België en Frankrijk aangerichte schade moest vergoeden.

Te Dusseldorf protesteerden de nijveraars tegen elk voornemen van de stichting eener Westfaalsche republiek. Een politiek punt van groot belang was dus opgerezen, en veel nog zou er over getwist worden.

Den 9en bezochten Poincaré, Clemenceau, de ministers en afgevaardigden der Kamer Metz, en daarna Straatsburg. De intrede van den voorzitter der republiek te Straatsburg was officieel en geschiedde op plechtige wijze. Op de mairie sprak Poincaré een rede uit en zei hij o. m.:

«Het plebisciet is gedaan. Elzas heeft zich, weenend van vreugde, aan den hals der weergevonden moeder geworpen.»

Den 9en December — denzelfden dag — rukten de Franschen Mainz binnen.

Het Amerikaansch leger bereikte op denzelfden datum den Rijn.

Te Metz vroegen veel Duitsche ambtenaren hun ambt te mogen behouden, maar de Franschen stelden een streng onderzoek in naar afkomst en geboorte. Alleen zuivere Elzassers zouden gehandhaafd blijven op hun post.

Den 10en December kwam Poincaré te Colmar. Tot den maire zei hij: «Wij zijn binnen getreden en zullen niet meer vertrekken.»

Vervolgens begaf hij zich naar Muhlhausen.

Den 11en keerden Poincaré, Clemenceau en hun reisgezellen te Parijs terug.

Te Trier vergaderden intusschen Fransche en Duitsche gevolmachtigden om den wapenstilstand te verlengen. In deze stad werd een Duitsche generaal aangehouden, en te Metz opgesloten. Hij was beschuldigd in Augustus 1914, honderd twaalf burgers te Aarlen te hebben laten fusilleeren. Later ontstond een geschil over zijn uitlevering. Deze uitlevering had echter nooit plaats.

Den 11en December bezetten de Amerikanen Koblentz.

Een woord nog over Eupen en Malmédy. Van Belgische zijde eischte men de inlijving dezer kantons, om reden, dat zij vroeger aan ons ontroofd werden.

Zij werden ons inderdaad in 1814-15-16 afgenomen. In «De Legerbode» lezen wij daarover het volgende :

« Na den val van Napoleon moest ons land aan Pruisen den rechteroever der Moezel afstaan, het arrondissement van Bitburg, de kantons van Saint-Vith, Malmédy, Schleyden, Cronenburg, Neau (Eupen) Rolduc en Nieder-Cruchten, zoowel als de oude enklaven van Rocrsdorf, Kerpen, Lommersum, Wiltingen, enz.

In het Zuiden dier streek (kom der Warche, distrikt Malmédy en helling der Hooge-Veen) is de bevolking uitsluitelijk Waalsch; Noordwaarts, Oost- en Zuidwaarts spreekt men Platduitsch; in de distrikten van Eupen en Aken, zijn er zelfs nog eenige Vlaamsch-Limbursche groepementen.

Tusschen Eupen en Raeren is het wondere landschap doorzaaid met boomengroepen welke vaak lustige villas of kasteelen beschutten.

Benevens met eenige plaatselijke nijverheden houden de inwoners zich bijzonder bezig met landbouw, veeteelt en boschontginningen.

Eupen (Néau), dat zich enkel op eenige kilometers van de oude grens bevindt, is een klein rustig steedje, waar eenige tramlijnen loopen tusschen rijen lage en zindelijke huizen, waarboven de kerk uitsteekt, welke niets bijzonders bevat.

Het steedje wordt slechts wakker des Zondags. Dan, zooals dat gebeurt in de kleine Belgische steden, staan, bij het eindigen der kerkelijke diensten, de jongelingen op de kerkplaats geschaard om den doortocht bij te wonen der jonge meisjes, door hunne moeders begeleid, allen op hun paaschbeste.

Dan, eens de avonddiensten ten einde, wordt het kleine stadje terug in zijn kalme verlatenheid gedompeld... tot den volgende Zondag.»

Bij deze plaatsen strekt zich het groot Hertogenwoud uit.

Ook hiervan werd de inlijving gevraagd, als een schadevergoeding voor de in België verworste bosschen.

De vredeskongressen zouden hierover te beslissen hebben.

Wij zullen dus op deze kwestie terugkeeren.

* * *

Inderdaad, weldra hebben wij de vredeskongressie te bespreken.

Wilson, president der Vereenigde Staten, die in den oorlog zoo'n gezaghebbend woord had, begaf zich naar Europa om de vredeskongressie bij te wonen.

Hij deed de reis op de «George Washington».

't Was wel een voornaam en uitzonderlijk feit, dat een voorzitter der Vereenigde Staten her-

waarts kwam, om een leidende rol in de Europeesche politiek te spelen, en in Amerika werd daarover kritiek uitgeoefend.

President Wilson richtte deze boodschap tot het Amerikaansch Kongres :

« Ik grijp deze gelegenheid aan om het Kongres van mijn voornemen in kennis te stellen, om mij in Parijs bij de vertegenwoordigers der regeeringen te voegen, welke in den strijd tegen de Middenrijken verbonden zijn geweest, met het doel om met hen over de voornaamste bepalingen van het vredesverdrag te beraadslagen. Ik besef het ongerief, dat mijn vertrek uit dit land, in het bijzonder op dit oogenblik, zal teweeg brengen, doch het besluit was dat het een voornamelijkheid voor mij is om te gaan en ik hoop dat deze overweging voor u even afdoende zal zijn als zij voor mij is geweest.

De regeeringen der geallieerden hebben de vredesgrondslagen aanvaard, welke ik den 8en Januari voor het Kongres heb uiteengezet. De Middenrijken hebben dit tevens gedaan en zij wenschen mijn persoonlijke raad ten opzichte van de opvatting en toepassing er van. Het is hoogst wenschelijk dat ik dezen geef, ten einde te waarborgen, dat het oprechte verlangen onzer regeering om zonder zelfzuchtige doeleinden mede te werken tot de regelingen, welke tot gemeenschappelijk heil zullen strekken voor alle betrokken naties, ten volle tot uiting komt.

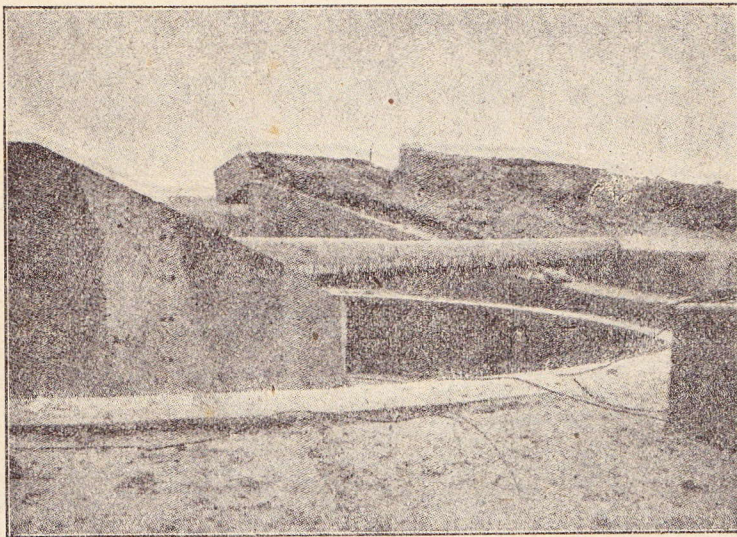
De vredesbesluiten, waarover thans overeenstemming moet worden verkregen, zijn van buitengewoon gewicht, zoowel voor ons als voor de overige wereld en ik ken geen zaken of belangen, die zouden moeten voorgaan. De dapperen mannen van onze strijdmacht te land en ter zee hebben met toewijding gestreden voor de idealen, welke zij wisten dat de idealen van hun land waren. Ik heb gemeend deze idealen uit te drukken. Zij zijn door de staatslieden aanvaard als hoofdbestanddeel voor hun eigen gedachten en doeleinden. Daar de geassocieerde regeeringen ze hebben aanvaard, ben ik het aan haar verschuldigd om toe te zien, voor zoover het aan mij ligt, dat er geen onware of onjuiste verklaring van wordt gegeven en dat geen mogelijke poging wordt veronachtzaamd om ze te verweren. »

Ook zond hij nog een nadere uiteenzetting.

Sprekende over het werk der vrouwen tijdens den oorlog, verklaarde hij dat het minste dat voor die zich zoo bekwaam voordeden, als de mannen op alle gebied, kon gedaan worden is : hun dezelfde politieke rechten toe te kennen als aan de mannen.

Over den oorlog zegde Wilson : « Ziedaar de zegenraal verzekerd, voor dewelke wij alles geofferd hebben. Wij zullen nu orde en organisatie brengen in dezen vrede niet alleen voor ons zelf, maar ook voor al de andere volkeren van de wereld. Niet alleen onze veiligheid zoeken wij, maar de internationale rechtvaardigheid. Om ze te bekomen hebben wij al de bronnen der nijverheid en der financiën aangewend, maar eens de wapenstilstand geteekend, zoo hebben wij de

De batterij von Tirpitz aan de Belgische kust.

wapens nedergelegd; wij hebben ten dienste van die internationale rechtvaardigheid gesteld al wat bestemd was om den oorlog voort te zetten.»

De President wees vervolgens op de nooden van België en van Noord-Frankrijk, zeggend, «dat niet alleen het geld hen redden kan. Zelfs al hadden die landen het noodige geld en de noodige grondstoffen, nog zouden zij hunne plaats in de wereldindustrie niet terug kunnen innemen, aangezien zooveel fabrieken en machines werden vernield en zooveel werklieden overleden zijn. Hunne markten zullen door anderen ingenomen worden, zoo wij 't middel niet vinden om ze op bijzondere wijze bij te staan. Ik hoop dat het Kongres gereed zal zijn om hun de grootst mogelijke voordeelen op dat gebied te verzekeren.»

Dit laatste deel van deze boodschap was dus voor ons land van belang. Geen wonder, dat de komst van Wilson met groote belangstelling werd tegemoet gezien. Enkele helderzienden betwijfelden echter of zijn idealen wel begrepen zouden worden.

Wilson ontmoette in de Vereenigde Staten veel tegenstand. De ziel hiervan was senator Lodge, die een vredesprogramma opstelde in 21 artikelen, de ontwapening der Centrale mogendheden eischend, de bezetting van vijandelijk gebied tot volledig herstel en schadevergoeding, toezicht op het geldwezen dier mogendheden tot volkomen betaling en herstel der orde in Rusland.

Het staatsdepartement te Washington had aan de Centrale mogendheden laten weten, dat deze alle mededeelingen aan de geallieerde regeeringen te richten hadden en niet aan de Amerikaansche regeering.

Een Fransch-Engelsch-Italiaansch eskader ging president Wilson op zee begroeten en begeleidde hem naar de haven van Brest.

Wilson bezocht met de «George Washington»

de plaats, waar de «Lusitania» tot zinken gebracht was, in Mei 1915.

De «Tems» wees er op, dat voor de eerste maal een voorzitter der Vereenigde Staten naar Europa kwam en hij op Franschen grond landde.

«Ieder van ons, rijk of nederig, verbeeldt zich een beetje, dat Wilson aan zijn haard komt zitten.»

President Wilson landde den 14en te Brest. Om kwart over een klonk het eerste kanonschot, dat de aankomst meldde. Op dat oogenblik verscheen het eskader: eerst 30 destroyers, dan de «Pensylvania», met vice-admiraal Mayo, opperbevelhebber der vloot op den Atlantischen Oceaan, en dan de «George Washington», die bij het fort Toulleroch stopte.

Hier ontving de voorzitter aan boord de ministers, geleid door Pichon.

Vijftig Amerikaansche, Engelsche en Fransche schepen begeleidden de «Washington».

Om half twee liep deze de handelshaven binnen onder het gedonder der kanonnen, het gefluit der sirenen en het gejubel der menigte.

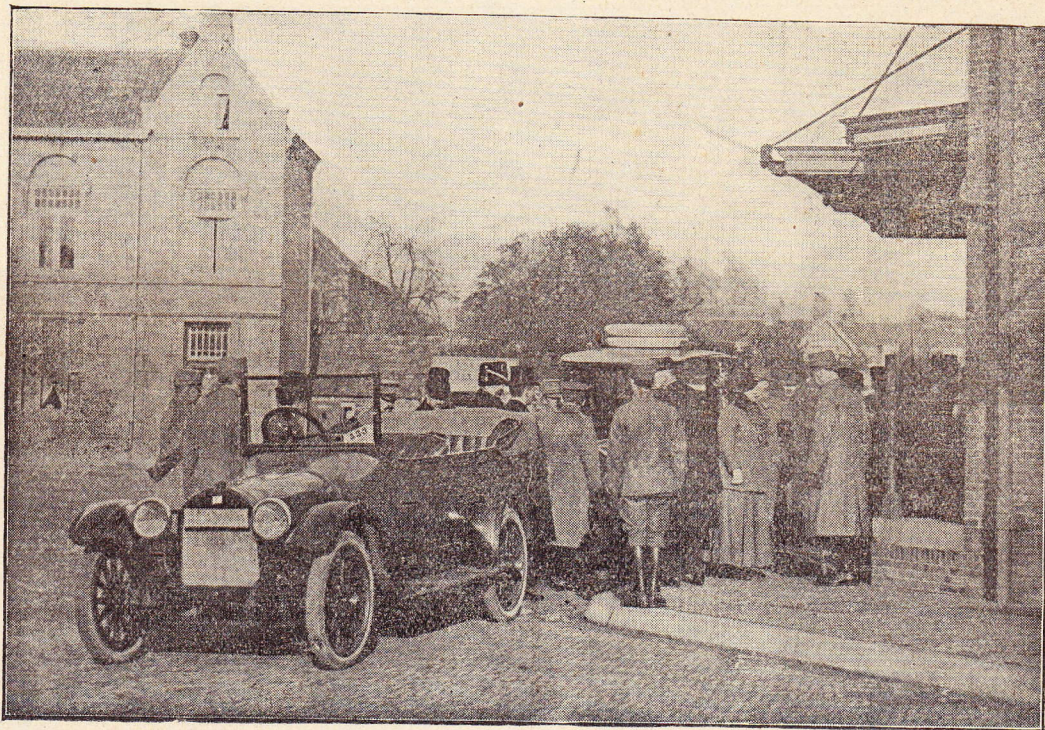
De sleepboot «Pas de Calais» bracht Wilson aan wal en in auto reed de president door de stad.

Den 14en December kwam Wilson te Parijs aan. Ook hier kanongebulder, militair vertoon, gejubel.

Op het dejeuner, aangeboden door president Poincaré aan president Wilson, sprak de president der Fransche Republiek een toast uit, waarin hij o.m. zei:

«Op uwe beurt zult gij, Mijnheer de president, met eigen oogen kunnen vaststellen hoe uitgebreid de door de Duitschers aangebrachte verwoestingen zijn; en de Fransche regeering zal u, daarenboven, authentieke stukken mededeelen waarin de Duitsche staf, met een ongehoord cynisme, zijn program van plundering en vernieling op nijverheidsgebied uiteenzet. Uw

Koningin Wilhelmina bezoekt de Belgische vluchtelingen te Weert.

edel geweten zal over die schanddaden uitspraak doen.

Bleven zij zonder bestraffing, ware 't mogelijk dat ze zich voortaan nog zouden voordoen, de prachtigste overwinningen zouden vruchteloos zijn. Mijnheer de voorzitter, Frankrijk heeft gestreden, geleden, gewacht, gedurende vier lange jaren; het heeft gebloed uit al zijn aderen; de beste zijner kinderen heeft het er bij verloren; het draagt den rouw voor zijne jeugd. Thans wenscht Frankrijk, evenals zij, een vrede van gerechtigheid en veiligheid...

Ons gemeenschappelijk ideaal heeft gezegevierd. Samen hebben wij verdedigd de levensbeginselen der vrije samenlevingen. Thans hebben wij samen een vrede op te bouwen, die de rechtstreeksche of bedekte herinrichting van veroveringszuchtige en verdrukkende organismen onmogelijk moet maken.»

Op deze woorden antwoordde president Wilson in zijn toast aan president Poincaré:

«Ik weet dat het aanschouwen der puinen, door de legers van de Middenrijken opeengestapeld, mij denzelfden afkeer en dezelfde diepe verontwaardiging zullen inboezemen als die waarmede zij het hart der Fransche en der Belgische bevolking vervulden; en, zooals gij zelf, Mijnheer de Voorzitter, stel ik ten eerste prijs op de noodzakelijkheid, terwijl er over de uitslagen van den oorlog zal beslist worden, zulke maatregelen te treffen, dat die schrikwekkende en roofgierige daden niet alleen gebrandmerkt

worden, maar ook dat de gansche menschheid gewaarschuwd blijve, dat geen volk zich voortaan aan dergelijke schanddaden zal kunnen schuldig maken, zonder de zekerheid naar verdienste gestraft te worden...

Dagelijks zal het voor mij een genoegen zijn in beraadslaging te treden met de staatsmannen van Frankrijk en van zijne bondgenooten, voor het bestudeeren van de maatregelen, dank zij dewelke wij den voortduur zullen kunnen verzekeren van deze betrekking en aan de menschen in 't algemeen den waarborg zullen kunnen geven van die veiligheid en levensvrijheid, die alleen te bekomen zijn door de bestendige vereeniging en samenwerking van ware vrienden.»

Onze Koning had den president een uitnoodiging gezonden om naar Brussel te komen.

Wilson ontving dit telegram nog in volle zee.

Aan den Belgischen gezant te Parijs verzocht Wilson den Koning te danken voor die uitnoodiging en hem te melden, dat hij ze met vreugde aanvaardde.

Wilson stond te Parijs cenige interviews toe.

Hij sprak over de vroegere konferentie te Weenen, na Napoleons val, en wees er op, dat dit kongres er een was van bazen.

De huidige vredeskongferentie zou er echter een zijn van dienaars der volkeren.

Met Kerstmis bracht Wilson een bezoek aan Engeland, dat hem geestdriftig begroette.

De tocht van President Wilson door Parijs.

Den tweeden Kerstdag werd Wilson te Londen ontvangen. Nooit waren de straten zoo versierd. Van Charing Cross station tot Buckinghampaleis was het als een triomfboog. Een dichte massa verdrong zich en juichte den president der Vereenigde Staten toe.

Op een diner in Buckinghampalace sprak George V tot den president:

«Gij komt ons helpen, om de nieuwe staten te herbouwen op de ruïnen van deze, die door den oorlog ingestort zijn.»

Wilson antwoordde: «Wij hebben groote woorden gebruikt: recht, rechtvaardigheid en nu moeten wij bewijzen of, ja dan neen, wij er de draagkracht van begrijpen, en hoe ze aangewend moeten worden in de bijzondere verordeningen, welke dezen oorlog zullen bekronen.»

Lord Robert Cecil deelde in de «Times» een programma mede over den Statenbond, het ideaal van den president. Die bond zou een blijvende rechtbank zijn, om de rechtvaardigheid en de vrijheid in de wereld te waarborgen.

Den 31en December verliet Wilson Engeland. Hij richtte deze woorden tot het Britsche volk:

«Bij hun vertrek uit Engeland drukken de Voorzitter en Mevrouw Wilson hun zeer groot genoegen uit voor de treffende hartelijkheid, waarmede hun welkom werd geheeten.

Ook drukt de Voorzitter zijn zeer groote vol-doening er over uit, dat hij vaststellen kon hoe nauw het doel en de gevoelens van het Britsche volk aansluiten met het doel en de gevoelens van het volk der Vereenigde Staten.»

Intusschen was te Trier de wapenstilstand

verlengd. Daar werd o.m. bepaald, dat de geallieerden ook de neutrale zone op den rechteroever van den Rijn mochten bezetten, dit met het oog op Spartakistische onlusten.

XLIV.

DE TOESTAND IN ONS LAND.

De lage koers van het geld. — Voedselregeling. — Stakingen. — Levensduurte. — De handel aan banden. — Demobilisatie. — Het reizen. — Herstel der spoorwegen. — Terugkeer der vluchtelingen en der krijgsgevangenen. — Hulde aan Hoover, de Villalobar, Van Vollenhoven en Brand Whitlock. — De Koning te Parijs, te Mechelen, te Bergen, te Aarlen, te Thienen, te Dinant, te Hasselt, in bezet Duitschland. — De Koning van Italië in België. — De munitieplaag. — Rampen te Ath en Quatrecht.

Het zal eigenaardig en van belang zijn nu weer een kijkje te nemen in ons eigen land; en ook het komende geslacht zal gaarne vernemen, hoe het hier na de bevrijding toeging.

België doorworstelde natuurlijk een vreeselijke crisis, het leven was geweldig duur en de frank zakte bedenkkelijk in waarde. Wij leden onder den al te overvloedigen omloop van papieren geld, aan stilstand van handel, van den uitvoer vooral. In het buitenland stonden we, voor den aankoop, tegenover de hooge koersen. Er

zijn perioden geweest, dat een gulden zes frank kostte, het Engelsch pond zestig, de dollar acht-tien.

Daardoor lag de handel gebonden. Ook wilde de regeering spekulaties tegenhouden.

Het ministerie van bevoorrading regelde de voeding. De regeering legde hooge bedragen toe, om het brood aan 1 fr 25 per kg. te verschaffen. Het ministerie richtte koelhuizen op, om aan de bevolking bevroren vleesch te verschaffen. Het kocht graan in de Vereenigde Staten, boter in Denemarken en Holland, aardappelen in Holland, bepaalde prijzen voor binnenland-sche produkten. Dit alles ging niet zonder schokken.

De levensduurte wekte groote ontevredenheid.

We kregen stakingen op den spoorweg, in post-, telegraaf- en telefoonwezen, op de trams, in verscheidene steden, in allerlei bedrijven.

De regeering schonk duurtetoeslagen, vergoe-dingen voor talrijke gezinnen en stond in de openbare diensten den acht-uren werkdag toe.

Den 21en December werd de politieke censuur op de dagbladen afgeschaft. Deze had te Brussel sedert den wapenstilstand slechts bestaan in de verplichting, voor de dagbladbestuurders, om een nummer der oplage aan het departement van oorlog te zenden. Maar in andere steden bestond willekeur.

De regeering bewees door de afschaffing, dat zij tot normale toestanden wilde terugkeeren.

De demobilisatie ging geleidelijk, terwijl de lichtingen van af 1914 binnengeroepen werden.

Het treinverkeer moest hersteld worden. Nu was het reizen een last. Zoo schreef een blad:

«Menschen, die in de volstreckte noodzakelijk-heid verkeerden, naar Gent te reizen, deelen ons mede, hoe uiterst bezwaarlijk en vermoeiend deze reis steeds is. De eenen hadden 24 uur noodig om te Ouatrecht te geraken, de anderen 36. De trein rijdt met een traagheid, die de geduld-igen doet wanhopen; er is volslagen gebrek aan comfort: ontriggelingen zijn niet zeldzaam; de ramen zijn dikwijls van ruiten ontbloot; de wag-gons zijn propvol; waar gewoonlijk 8 menschen zitten, zijn er thans 25 opeengestapeld.

Treurige tooneelen doen zich voor, kinderen schreien van honger, dorst, koude. Vrouwen vallen in onmacht. Niets te doen: de trein blijft soms uren stilstaan te midden van het veld, ver van alle woning af...

Werkelijk, we gelooven dat 't lastig moet zijn voor de uitgewekenen niet naar huis te kunnen gaan, maar dit per trein doen is stellig niet aan te raden!»

Burgers hadden slechts toegang tot de treinen voor zoover er plaatsen beschikbaar waren.

Veel buurtspoorwegen waren door de Duit-schers ongebroken. Bruggen waren vernield.

Het spoorwegpersoneel werkte echter hard en al vlug verbeterde de toestand.

En dan kreeg men nog berichten als het vol-gende, op 5 December:

«Men weet dat de Duitschers, tot uitvoering van een van de voorwaarden van den wapenstil-stand, verplicht waren de plaats aan te duiden,

waar zij mijnen hadden gelegd op de Belgische banen en spoorwegen.

Daarin stemden zij toe; maar hun kwade trouw is de wereld door bekend; zij verzuimden op de lijst, die zij afgaven, een aantal mijnen op te geven, die zoowat overal nog verborgen zit-ten.

Een dezer mijnen heeft gisteren een schrikke-lijk ongeluk veroorzaakt in de statie te Wetteren. Gloeiende kolen waren uit 't fornuis van een lo-komotief gevallen en hadden de laag asch, die tusschen de richels ligt, doen vuur vatten.

Eensklaps weerklonk een ontzettende ontplof-fing. Een bom, die onder de spoorbaan lag, was gesprongen. Een tiental personen werden ge-dood. Talrijk zijn diegenen die gekwetst wer-den.

De stoffelijke schade is groot.»

En voortdurend hoorde men van dergelijke ongelukken.

De door de Duitschers achtergelaten lokomo-tieven waren versleten. En 't zelfde mogen we getuigen van de rijtuigen. De bezetter had de seininrichting geheel veranderd.

Ja, 't was een zich behelpen, maar we hadden 't beter dan in veel andere landen.

De uitgewekenen wenschten natuurlijk zoo spoedig mogelijk terug te keeren. Voor een groot deel van West-Vlaanderen was dit nog een on-mogelijkheid, maar naar steden nabij het front kon het wel, vooral voor bannelingen, die zich in België zelf bevonden.

Men richtte treinen in. Dat ging nog gebrek-kig en de reis van midden België naar Meenen, Roeselare, duurde zeer lang.

Onbegrijpelijke vergissingen hadden er plaats. Men leze 't volgende:

«Vele vluchtelingen van Meenen en Halluin waren te Londerzeel vergaderd om de terugreis aan te gaan. De reis moest geschieden langs Adinkerke, Hazebroek en Rijsel.

Een lange reis, voorwaar, uitputtend zelfs voor vrouwen en kinderen. De avond valt nu spoedig, 's nachts rijdt men door, gelukkig eeni-ge uurtjes te kunnen slapen, men hoort geen staties roepen, vermits al de reizigers hetzelfde doel te bereiken hebben.

's Morgens bevinden de afgematte reizigers zich in een vreemd, onbekend landschap.

Zij bevonden zich slechts 400 kilometer boven Parijs, in de departementen van Corrèze en Creuse!»

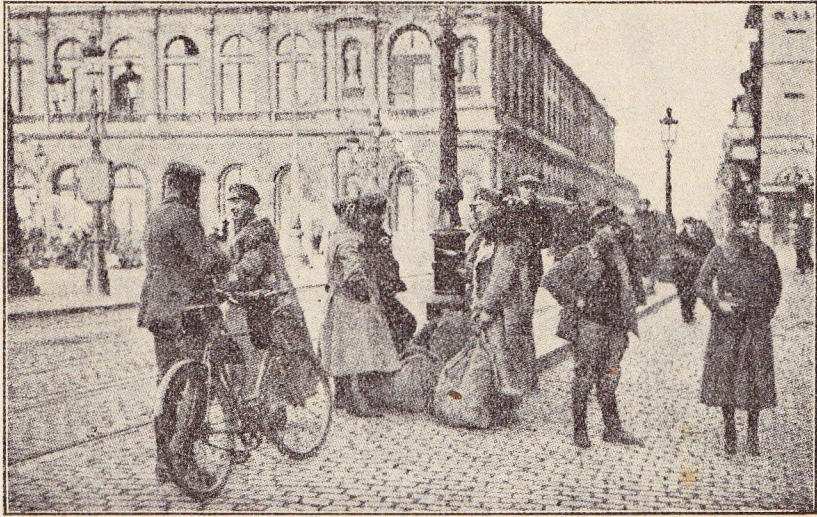
Maanden duurde dit gesukkel. Zoo schreven wij nog in Maart 1919:

«In het spoorwegstation te Aalst, waar de kille Maartwind nijdig door de talrijke gaten in de overkapping en de schutten blaast en over 't hoog perron zwiept, rijdt de trein van Meche-len binnen.

Mannen, vrouwen en kinderen, sommigen goed, maar de meesten haveloos gekleed, stap-pen uit, zwerven door de gangen, op de trappen en wachten dan op den trein Brussel-Brugge.

Ze rillen in de dunne kleeren, trekken een das of doek vaster aan, stampvoeten, wandelen heen en weer.

Op de Noordlaan te Brussel, bij het vertrek der Duitschers.

Ze komen van Buggenhout en omgeving en moeten naar Roeselare, Rumbeke, Beitem, naar verwoest Vlaanderen dus.

Spoorwegmannen rangeeren twee waggons, die de schamele have bevat.

Sommigen schotiwten van 't hooge viadukt in de stad, welke daar rustig ligt.

— Aalst moest in 1914 vluchten, zegt er een. Toen kwam het naar onzen kant.

— En in 1918 was 't onze beurt. Maar West-Vlaanderen is leelijker gesteld dan Aalst, merkt een ander op.

— Hebt gij een huis?

— Een huis voor zoovele. Ik heb een muur geschoord en veel planken in de venstergaten gestoken. En gij?

— 't Mijne ligt plat, maar ik ga bij mijn schoonbroeder tot ik een barak heb gezet.

En zoo is voor ieder de groote vraag: «Hoe is 't met uw huis?»

Sommigen uit deze groepjes bannelingen, want dat zijn ze allen, weten 't nog niet of ze huisvesting hebben en gaan daarom als voortrekkers voorop. Ze zullen eerst hun woning keuren en herstellen of een plekje zoeken en dan de familie komen halen.»

Nog een tooneeltje dat wij schreven in Januari 1919:

«Dat is een indrukwekkend gezicht.

De trein uit Frankrijk heeft aan 't verwoeste station van Kortemark gestopt. En nu zie ik vele teruggekeerde vluchtelingen. Even blijven ze nog in een groep, in dezelfde straat, langs waggelende gevels, gebarsten muren en dan verspreiden ze zich.

Achter elkaar stappen er daar mannen, vrouwen, kinderen, allen gebogen onder groote pakken, en ze gaan huiswaarts, dwars over de eindeloze, witte vlakke.

't Wintert fel, 't vriest, en slechts weinig kaves rooken.

Vier jaren geleden gingen deze mensen

van ten lande weg, vluchtend voor den wreeden vijand, die ook hier brandde en moordde, en voor zijn oorlog. Ginds in 't verre dorpken van Frankrijk vernamen ze, dat hun «streke» bevrijd was en de Koning zijn blijden intocht binnen Brussel hield. En toen kwam de drang naar 't eigen hoekje, die onbedwingbare zucht naar huis, en ze liepen bureelen en konsulaten af, luisterden niet naar den raad van geduld te oefenen en te wachten, gehoorzaamden alleen aan dat wilde verlangen hun land terug te zien.

Nu zijn de menschen terug. En eensklaps bevangt diepe treurnis hun gemoed. Neen, zoo hadden ze 't zich niet voorgesteld, als ze lazen van vernieling.

Hoe zullen ze hun huizeke of hoeffe terugvinden? De meesten zonder dak, ramen of deuren, zonder vloeren en zolderingen, zonder balken of gebinten zelfs.

— 't En doet niets, we gaan allichte een hoekske kunnen afsluiten, twee of drie kamers kunnen maken, zegt me een boer. Dat het slecht is, we zijn toch thuis! Vluchteling zijn is zoo schamel.

En hij, de moedige landman, die geen oorlogswinst maakte, maar alles verloor, wenschte reeds, dat het sneeuwkleed opgenomen worde, opdat hij zijn drang naar arbeid uitweg geven en de spa in de versche, doomende aarde steken kan, zijn aarde, als 't Lente wordt.

En ik zag ze na, de dompelaars, die nu zwarte stippen zijn, zwart als de boomen en struiken en ruinen op het wijde, blanke land.»

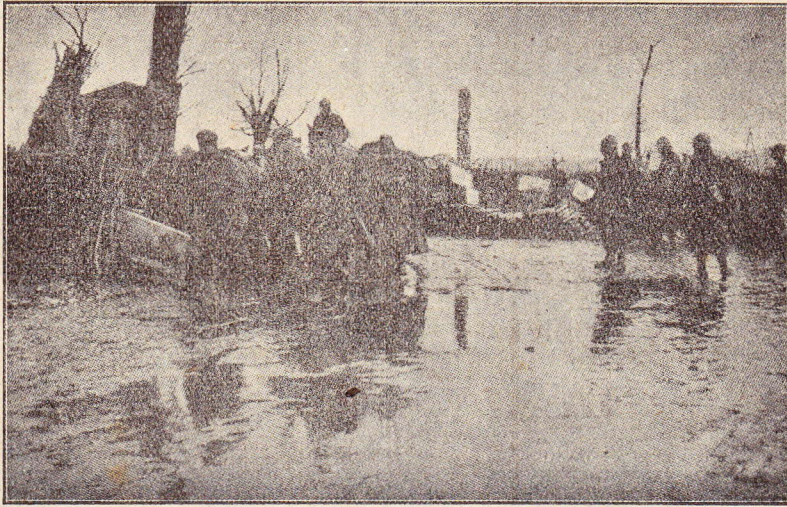
Ook uit 't buitenland kwamen er. Zoo schreven wij:

«Een sombere Decemberdag, somber toch in de natuur.

Het regent en zeer laag hangen de grauwe wolken over 't grensstadje Rosendaal.

Maar op veler wezens glanst de vreugde, die ook straalt in de blikken, en zich uit in de gesprekken.

Duitsche krijgsgevangenen door de Belgen tijdens den grooten aanval gemaakt.

Uit Vlissingen, uit Amsterdam, uit Utrecht, 's Hertogenbosch, zijn treinen aangekomen, vol met landgenooten, Belgische vluchtelingen, welke eindelijk, ja, eindelijk na vier lange jaren van heimwee huiswaarts mogen keeren.

Ze vullen de wachtzalen en de gangen van het groote station, ze staan met koffers, pakken en zakken in een lange rij tot de deuren der onderzoekingszaal opengaan en er beweging in den stoet komt.

Nederlandsche militairen nemen de in Nederland uitgegeven eenzelligheidskaarten in, en de tolbeambten zien de koffers na. Niet al te streng, want ze kunnen 't begrijpen, dat de menschen wat zeep, chocolade, koffie en andere levensmiddelen meenemen naar 't land, dat zoo geleden heeft en nog zoo schamel is.

De trein wordt bestormd. De trein voor Antwerpen ! We hebben hem tijdens de bezetting zoo dikwijls met weemoed aangestaard. Toen voerde hij menschen « achter den draad ».

Nu is 't weer onze vrije trein, die vrije menschen brengt naar 't vrije land.

Eindelijk heeft ieder zijn plaatsje gevonden. Welk een blijdschap ! Hoe heeft men 't gevraagd, 't gezucht, ja, 't uitgesnikt : « Wanneer gaan wij naar huis ? » Dat was al in 1914, dat was zoo in 1915 en dan in 1916 en 1917, en in 't voorjaar 1918 scheen de toekomst donkerder dan ooit ! En nu beleeft men dat heerlijk, dat zalig oogenblik !

Helaas, velen zijn in Nederland gebleven en we denken aan de graven op 't kerkhof te Vlissingen, te Middelburg, te Ede, Uden, Nunspeet, Maastricht, Zeist, Harderwijk en op zooveel andere plaatsen.

Ouders gaan terug zonder een kind, kinderen zonder een moeder of vader, en straks scheuren slecht gesloten wonden weer open...

Ja, op alle vreugde werpt de oorlog nog zijn schaduwen.

De trein vertrekt en gejuich stijgt op en tevens een groet aan 't gastvrije Nederland. En als de

terugkeerenden Esschen bereiken, en dus in het eigen land zijn, klinkt gezang.

Te Antwerpen worden de vluchtelingen door dokters onderzocht en door dames van spijs en drank voorzien. Daarna verspreiden ze zich in allerlei richtingen, ieder naar 't eigen huis, 't zij in de stad, 't zij nog een heel eind dieper België in. »

Uit Engeland keerden de uitgewekenen op stoombooten naar Antwerpen terug.

't Was een blijde dag voor de Scheldestad, toen de Schelde weer geopend was en in December het eerste vaartuig « Adour » binnenliep.

De woningnood werd scherp. Duizenden en duizenden zouden zich jaren met een gebrekkig verblijf tevreden moeten stellen, niet alleen in de frontzone, maar 't gansche land door.

Duizenden gezinnen verwachtten natuurlijk met ongeduld den terugkeer der krijgsgevangenen.

Het werd nieuwjaar en nog waren er velen niet in België weergekeerd.

Men hield geen rekening met de toestanden en begon zich ongerust te maken. Van regeringswege verspreide men het volgend bericht, dat dan ook den toestand teekende :

« De terugkeer der uit Duitschland komende gevangenen naar hun haardsteden, wordt op normale wijze voortgezet en in tamelijk goede voorwaarden. Vele personen, die de overgroote moeilijkheid van dit repatriëeren niet inzien, drukken hun verwondering uit, omdat al de gevangenen nog niet zijn teruggekomen. Laat ze bedenken welke enorme hoeveelheid treinen en schepen gevergd worden, om ongeveer 700.000 geallieerde gevangenen te repatriëeren.

De groote moeilijkheid van zoo'n vervoer wordt nog verzaamd door den min of meer anarchistischen toestand waarin Duitschland verkeert, en die op een gegeven oogenblik alles dreigde onmogelijk te maken, door gemis aan vervoermiddelen en door het guur seizoen. In zekere gedeelten van Duitschland bestaat geen behoor-

Belgisch geschut voor de eerste maal op het droge.

lijk postverkeer.

De getroffen maatregelen hebben ten doel het repatriëeren, zoowel per spoorweg als overzee, te bevorderen en over enkele weken zullen al onze gevangenen in het land zijn teruggekomen. Tezelftjijd keeren onze gekwetsten en zieken terug, maar in bijzondere voorwaarden; al het vervoer geschiedt door middel van hospitaalschepen of ziekentreinen, waar zij verzekerd zijn al de noodige zorg en al het comfort te vinden.»

In ons land zag men allerlei terugkeerende krijgsgevangenen; zoo begin Januari 1200 Italianen uit Duitschland komend en die er ellendig uitzagen, uitgемergelde lichamen in onbeschrijfelijke kleedij. Een ooggetuige vertelt:

«Een luitenant, door het Italiaansch legerbestuur afgevaardigd, was de herder van die rampzalige kudde.

— Zij zijn reeds dagen onderweg, zegt hij mij, en niettegenstaande hun ellendigen toestand, zijn ze nog opgewekt, zooals gij ziet.

En inderdaad, met de rood-wit-groene vlag voorop, waarop een onzekere hand: «Evviva Italia» geschreven had, trekken zij voorbij, geestdriftig.

Uitgemergelde lichamen in onnoemlijke klederen.

Een ware maskerade; vale en vuile vesten, kleurlooze en gescheurde broeken, versleten schoenen en opgelapte klompen. De zonen van het oude Rome, en zij die hun jeugd doorbrachten aan den voet van den grommenden Etna, in de weelderige bosschen van het heldere Sardinië, op de stille kanalen van het dichtertlijk Venetië, zijn na jaren hartverscheurende en geestverstompemde ballingschap in het nevelachtig, koude Noorden eindelijk op vrije voeten.

Wat schijnen die zware koffers, die zij dragen, licht op hun schouders te drukken; hoe straalt hun verlicht gelaat van vreugde en van hoop; hoe geestdriftig juichen die geraamten als de stem van een landgenoot, hun uit de toege-

stroomde menigte, een daverend «Evviva il Re!» toeroept.

Zij schijnen de brutale «Tedeschi» reeds vergeten te hebben. Blijgemoed stappen zij voort naar de hun toegezegde rustplaats, om morgen de terugreis te ondernemen naar het zonnige Vaderland.»

Maar onze teruggekeerde krijgsgevangenen namen zelf hun lot en dat hunner kameraden in handen.

Wij kunnen er hier niet aan denken allerlei vergaderingen op te sommen, maar om een algemeen denkbeeld te geven van hun wenschen, deelen we hier het verslag mee van de Januari-vergadering te Brussel:

«De teruggekeerde krijgsgevangenen hebben een vergadering belegd, te Brussel, om zooveel gegevens mogelijk bijeen te krijgen over hun behandeling in Duitschland.

De inrichter van de bijeenkomst was de heer Lanny, van het 1ste vesting-karabiniers, die zijn gevangenschap in 14 kampen doorbracht.

Overall was de heer Lanny getuige van weerinwekkende tooneelen, van onophoudelijke bedreigingen en mishandelingen, om tot arbeid te dwingen. Te Friedrichsfeld, bij Wesel, werden Russen met de bajonet doorboord, en werden Belgen, 's nachts half naakt, langs den Rijn, aan regen en wind blootgesteld.

Te Graeftheniderung beloofde kapitein Backmann, van de keizerlijke lijfwacht, het IJzeren Kruis aan de Deutsche soldaten die hem het lijk zouden aanbrengen van den gevangene, die zou trachten te ontsnappen. Onnoemelijke folteringen werden schier dagelijks toegepast: de mannen van een heetgestookte kamer naar ijskelders sturen, de wreede grap uithalen van iemand, in schijn, terecht te stellen, uitdeeling van kolfslagen, enz. De gefolterden werden, als ze ziek waren, zonder verpleging aan hun lot overgelaten, in de lazarets. Ze kwamen, soms met tien per dag, om en werden dan door de Deutsche verple-

gers van hun kleederen beroofd en door elkaar gesmeten.

Dat alles gebeurde op bevel van hoogerhand.

Bij de firma W. Sandmeyer, te Schwerin, werd, om de drie maanden, een ministerieele aanschrijving gedrukt, waarin aan het heele personeel van den gezondheidsdienst verboden werd apotheekprodukten te gebruiken voor de krijgsgevangenen!

In de zout- en kolenmijnen was het lot zoo ondraaglijk, dat de ongelukkigen zich zelf verminkten, ten einde terug naar de kampen te gaan.

En toch zijn onze mannen moedig gebleven, hebben hun best gedaan om, op hun manier, den strijd tegen den vijand voort te zetten: zij hebben geweigerd te werken, hebben werk vernoeid, gereedschap kapot gemaakt, vee gedood, hun eigen leven voortdurend blootgesteld.

De krijgsgesvangenen drukken de hoop uit, dat de regeering zich over hun lot zal ontfermen, zonder verwijl. Zij wenschen hun achterstallige soldij te ontvangen, duurtebijslag tijdens de verlofdagen, een goedkoope kantien, ook voor hun gezin, terugbetaling van de pakketten hun door hun gezin opgezonden, om niet van honger om te komen, op den voet van 5 pakken van 10 fr. per maand.

Zij verlangen, dat in het station een inlichtingskantoor zij, waar zij zich kunnen bevragen over militaire aangelegenheden, over het burgerpak, dat zij in hun depot hebben achtergelaten, enz. Zij wenschen een soldijverhooging voor de gekwetsten, die slechts 0.55 fr. per dag voor zekere gevallen trekken.»

Talrijke vergaderingen werden nog belegd, waarop deze en andere wenschen werden besproken. Het zou echter maanden duren alvorens de toestand, waarin het land zich na den oorlog bevond, zou toelaten daaraan tegemoet te komen.

Te Antwerpen kwamen ook Fransche krijgsgesvangenen aan, die door Holland gereisd waren. Zij werden aangebracht op Rijnkaken en werden door de Sinjoren hartelijk begroet.

* * *

België vergat zijn plicht van dankbaarheid niet. Groote hulde werd gebracht aan den Amerikaanschen voedselregelaar Hoover. Zeer terecht schreef een blad:

«Een van degenen, die door ons volk eeuwig in eere zal worden gehouden, en op de bladzijden van de geschiedenis der Belgische bezetting steeds een eerste plaats zal bekleeden, is wel Herbert C. Hoover, de tegenwoordige diktator voor de levensmiddelen in de Vereenigde Staten.

Was hij het niet, die, toen in Oktober 1914 reeds de Belgische voorraden uitgeput waren, een van de eerste inrichters was van de «Commission for relief in Belgium», zonder dewelke ons volk, ondanks al zijn moed, al zijne opofferingen, van honger en ellende zou omgekomen zijn?

Hij bevond zich alsdan te Londen. In de nederige omstandigheden waarin België verkeerde, deed een ander zijner beschermers, minister

Brand Whitlock, beroep op hem. H. Hoover liet, zonder aarzelen, zijn persoonlijke zaken varen en wijdde zich sindsdien, met een niet te waardeeren ijver, aan den aankoop, het vervoer en de uitdeeling der levensmiddelen in België en Noord-Frankrijk. Zijn werk mag meesterlijk genoemd worden, op 't gebied van methode en organisatie. Hij moest het evenwel in April 1917 staken, daar hij naar Washington geroepen werd, als voorzitter van de kommissie, die zich in den Raad voor Nationaal Verweer met de levensmiddelenkwestie bezig hield.»

Brussel wilde voor Hoover een grootsche beëntooging op touw zetten, maar deze menschen-vriend ontrok er zich aan en bleef te Londen.

Op Dinsdag 17 December werden in de Kamer van volksvertegenwoordigers, de gevolmachtigde ministers markies de Villalobar, Van Vollenhoven en Brand-Whitlock, «burgers van Brussel», plechtig ontvangen, door de Senatoren en Kamerleden.

Het bureel was versierd met planten en vlaggen en voor de ministerbank had men zetels geplaatst. Kardinaal Mercier woonde de zitting bij.

Ook gezanten van geallieerde en onzijdige landen waren tegenwoordig.

De gevierde gezanten werden op luide toejuichingen begroet.

De heer de Favereau, voorzitter van den Senaat, sprak hen het eerst toe en herinnerde aan de hulp door deze heeren, tijdens de bezetting, verleend aan de bevolking, de veroordeelden en opgeëischte werklieden.

Dan sprak de eerste minister, de heer Delacroix:

«Excellenties,

Als de Duitschers België overrompelden en Brussel bezetten, namen de h.h. markies de Villalobar en Brand Whitlock het besluit hier te blijven. Van af April 1915 schaarde zich de heer Van Vollenhoven aan hun zijde.

Zij waren, met eenige goede Belgen, de ziel van het Nationaal Komiteit.

Zeven millioen menschen zijn door U, Mijne Heeren, van den honger gespaard geweest. Dank voor dit schoone werk!

Al wat nog rechtstaat in ons land, zijn wij aan uwe voorspraak verschuldigd.

Ik dank u ook, en vooral, in naam der politieke gevangenen; zij zijn hier niet al, — geen paleis te Brussel ware groot genoeg geweest — maar hun afgevaardigden zijn hier om U uit hun naam te begroeten.

Hulde aan U, Mijne Heeren, nooit zullen de Belgen U vergeten.»

Luidruchtige toejuichingen begroetten deze woorden. De Kamerleden verhieven zich van hunne zetels en juichten de gezanten langdurig toe.

De voorzitter der Kamer, de heer Pouillet, zei dan:

«Excellenties,

De bureelen van Kamer en Senaat, gesteund door de Regeering, hebben het besluit genomen

uw borstbeeld te plaatsen in de wandelgangen van de Kamer.

Holland heeft altijd de vluchtelingen opgenomen. De Koningin der Nederlanden heeft alles gedaan wat mogelijk was om het leed en de ellenden te lenigen, bijgestaan door edelmoedige Hollandsche vrouwen en aan hun hoofd de waarde moeder van minister Van Vollenhoven.»

Na hulde gebracht te hebben aan de heeren Brand Whitlock en markies de Villalobar, eindigde de heer Pouillet:

« Een tweede beeld van U drieën, Excellenties, zal U persoonlijk gegeven worden. Dat het de uitdrukking weze van de erkentelijkheid van ons volk. »

De drie gezanten dankten voor deze ontvangen hulde, en herinnerden aan de heldhaftigheid, waarmede de Belgische bevolking de beproevingen doorstond.

Na deze zitting had een ontvangst plaats in de groote zaal van de Kamer.

Deze plechtigheid maakte in de betrokken landen den besten indruk.

* * *

Alle steden waren er zeer op uit onzen Koning te mogen ontvangen. We hebben de plechtige intrede te Brugge, Gent, Antwerpen, Brussel en Luik reeds beschreven.

Maar wij zouden niet volledig zijn, zoo we niet enkele bijzonderheden mededeelden over de andere zegetochten van onzen vorst, in wien men het hoofd van den staat niet alleen, maar ook het hoofd van het leger begroette.

Ons vorstenpaar bracht den 6en December een bezoek aan Parijs.

Een verslag meldde toen daarover:

« Om uit Brussel naar Parijs te reizen moest men zich eerst naar Brugge begeven. Wij legden die reis per spoor af en ze duurde 36 uren. Ik waagde de poging geen tweeden keer en legde de reis ditmaal in een militaire auto af.

We hadden het geluk Donderdag uit Brugge te vertrekken met denzelfden trein als onze Vorst.

Om 3 uur 10 m. 's morgens reed de trein uit Brugge; we beschikten over een goeden slaapwagen.

Op ons verzoek had men ons om 6 uur gewekt en kort daarna kwamen we te Duinkerken aan om 5 minuten over 7 uur. De dag begon te rijzen. Wat blij uitzicht hadden we hier in de statie; overal lachen ons de Belgische kleuren toe.

Op het perron staan de generaal de St. Korel, goeverneur van Calais, vergezeld door generaal Umbel en door J. Regnier, algemeen sekretaris van de « Compagnie du Nord ». Zij komen ons vorstenpaar begroeten.

Verder rolt de trein en we komen voorbij Wimeroux, Boulogne-sur-Mer, Etaples.

Een mooi zicht: Boulogne-sur-Mer, de blanke stad, waar thans het schitterend zonlicht op speelt; tusschen de huizen heen zien we ginds den zeespiegel en in de achterhavens weigelen handelsschepen nevens welke ook statige dreadnoughts liggen.

Militaire kampen ziet men hier in groot getal en hier heeft men feller dan in België den indruk van het oorlogsbedrijf.

Nu verwijderen wij ons van de kust; we rijden langsheen de Somme met hare menigvuldige kronkelingen en krijtachtige heuvels, die de vallei afsluiten.

Amiens. De stad heeft zwaar geleden; 1.200 huizen werden door het Duitsch geschut vernield. De hemel is nu met een dikken grijzen mist betrokken. Treurnis hangt over de streek.

Te Chantilly is een korte stilstand om de Fransche afvaardiging te ontvangen bestaande uit den vice-admiraal Ronarc'h en andere hooge officieren.

Om 2 uur juist houdt de trein stil in de statie van het Bois de Boulogne waar HH. MM. ontvangen werden door den heer en mev. Poincaré, heer Clemenceau, heer Stephen Pichon, heer Deschanel, heer Defrance, vergezeld door generaal Moynier, militair goeverneur van de plaats Parijs; den prefekt van het Seine-departement, heer d'Autran, den bestuurder van het Protocol.

Het onthaal was uiterst hartelijk. De muziek van de Garde Républicaine speelde achtereenvolgens de « Brabançonne » en de « Marsillaise ».

Toen ons Vorstenpaar uit de statie kwam, barstte een geweldig gejubel los bij de menigte die sedert uren het oogenblik afwachtte om Frankrijk's dankbaarheid te bewijzen aan onzen Koning en aan onze Koningin.

Wat een wriemeling van volk van aan de statie tot aan het ministerie van buitenlandsche zaken; overal was men opgeklauterd, op lantarenpalen, balkons, boomen, daken.

Hoe fier zaten anderen ook schrijlings op de buitgemaakte vijandelijke kanons, die nabij den Arc de Triomphe stonden.

Zakdoeken worden gewuifd; hoeden in de hoogte gestoken. Bloemen worden geworpen. Duizenden vivats gaan naar Koning Albert en zijne moedige gade, wier ontroerde, gelukkige glimlach de harten van alle Parijzenaars ingenomen heeft.

De geestdrift overweldigt zelfs de troepen, die het voetpad afsluiten; zij jubelen mee met het volk.

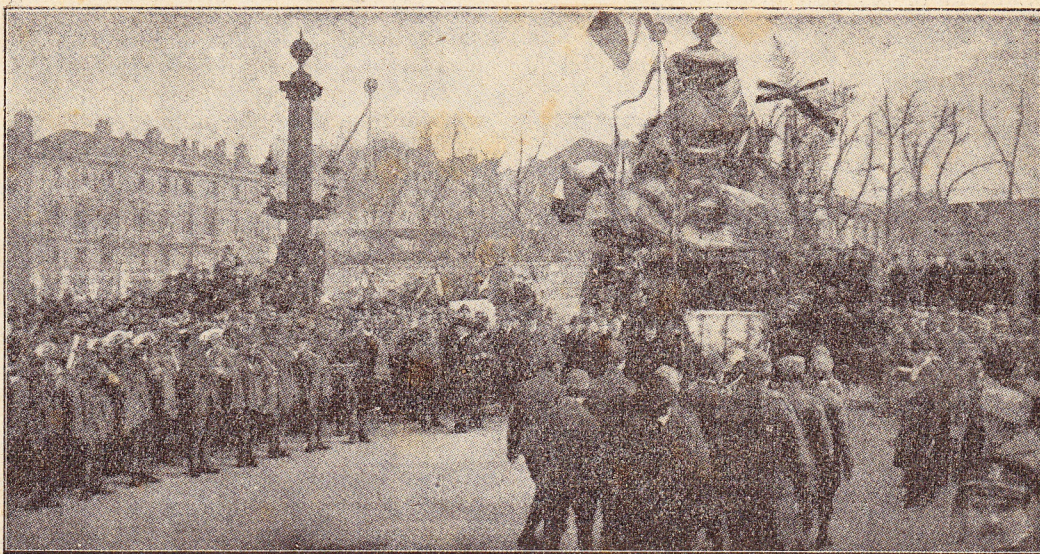
Er wordt gelachen en geweend; het volk is als door een stroom van krankzinnigheid meegesleept en we woonden het buitengewoon en diep aangrijpend schouwspel bij van een Republikeinsch volk, zijn warmste hulde brengend aan een gekroond hoofd. De grootheid van onzen Vorst verheft ook het Belgisch volk.

Na wat rust genomen te hebben, begaf ons Vorstenpaar zich naar het Elyseum en de Koning drukte den heer Poincaré andermaal zijn bewondering uit voor Frankrijk.

Ontroerend was het samenkomen van onzen Vorst met maarschalk Joffre, den overwinnaar van de Marne.

De Franschen bewonderen algemeen in onzen Koning den moed, gepaard aan verstand en kalmte.

De Italianen voor het monument van Straatsburg te Parijs.

Op het banket 's avonds in het Elyseum gegeven, hield Poincaré een welsprekende rede. De aanhef luidde als volgt :

« Sedert lang trachtte Frankrijk naar het geluk uwe Vorsten te ontvangen, om U zijn dankbaarheid en bewondering uit te drukken, maar zoo lang het martelaarschap van België niet ten einde was, bleven uwe Vorsten vrijwillige gevangenen van den grooten plicht dien U op U naamt. »

En hij vond schoone woorden, die insloegen als :

« Voor de geschiedenis mag Uwe Majesteit trotsch zijn op zijn leger en op zijn volk. De eerlijkheid van België was sterker dan 't geweld. De aanslag door Duitschland op België gepleegd, bracht de wereld in opstand. België heeft het karakter van onzen reuzenstrijd verzinnebeeld. Ook mag het op onze eeuwige dankbaarheid rekenen. »

Koning Albert sprak als antwoord zeer wijze woorden, en wees op de groote taak, die de Belgen voor de borst hebben : het heropbouwen van het economisch leven.

De Franschen juichten 's Konings woorden toe en bewonderden in hem den moed, gepaard aan verstand en vooruitzicht.

Vrijdag 's morgens hebben Koning Albert en prins Leopold het Belgisch militair hospitaal bezocht en verschillende andere inrichtingen.

Ten slotte richtte de stoet zich ook naar de kerk Saint-Gervais, waar op goeden Vrijdag, de dochter van den heer Bastin, konsul-generaal van België onder de slachtoffers was van het verdragend Duitsch geschut.

Van aan de Quai d'Orsay tot aan het stadhuis wemelt weer de menigte; men ziet dat de menschen magazijnen en werkhuizen verlaten hebben en weer klinken trillend in het hart der groote stad de kreten :

« Vive le Roi ! Vive la Reine ! »

Albert wordt genoemd le « roi soldat » en de Koningin heet la « reine mignonne ».

Nu, op het plein bij het stadhuis komt de groote ovatie, geweldig, daverend, minuten lang...

De stadsoverheden hebben dezelfde prachtige versiering gelaten, waarmee het plein voorzien was voor het onthaal van den Koning van Engeland, maar onze kleuren waren er overvloedig bijgekomen.

Onder de zuilengalerij voor het gebouw en in de « Salle des gardes » is het een wondervolle pracht van bloemen met de mooiste kleuren.

In de « Jardin d'Hiver » begroet heer Mithouard in naam der gekozenen van Parijs « de edele Vorsten van de edele verbonden natie. »

De prefekt sprak maar één zin uit, maar die was op zulke diep gevoelde wijze gezegd, dat de geestdrift ten top steeg. Hij sprak : « Parijs bemint uwe Majesteiten, bemint België, voor immer ! »

De Koning spreekt eenige woorden van dank, daarna gaat ons Vorstenpaar naar de feestzaal, waar 2000 uitgenoodigden van de municipaliteit gekomen zijn.

Een nieuwe ovatie wordt den Koning en de Koningin gebracht, en er valt een regen van bloemen voor hun voeten neer. De Koningin is verplicht een stoet van dames te nemen, die men overlaadt met garven en tuilen, gehuld in de Belgische kleuren.

Een tafelstel in massief zilver en goud, geteekend Auroc, wordt ons Vorstenpaar aangeboden: Koning Albert, Koningin Elisabeth en de hertog van Brabant teekenen in het Gulden Boek der stad Parijs.

Een lunch wordt opgediend; toasts worden op de doorluchtige gasten uitgebracht, op de Belgische natie en op Brussel.

De Koning antwoordt en drinkt op zijne vrienden van Parijs.